

SAMODZIELNA PRACA Z TEKSTEM

klasa 9 b

Imię i nazwisko ucznia

POEZJA BAROKU

Tło epoki

Wszyscy wymienieni twórcy: **Jan Andrzej Morsztyn, Daniel Naborowski i Wacław Potocki**, żyli w baroku. Ta epoka całkowicie odeszła od renesansowej harmonii, ładu i humanistycznej wiary w człowieka.

Ogromną potęgą stał się Kościół katolicki. Powstał zakon jezuitów. Pod jego kontrolą szybko znalazły się nie tylko sprawy religijne, ale i niemal cała nauka, która w tej atmosferze (inkwizycja!) szybko zaczęła upadać. Ulubionymi tematami literackimi stały się relacja Bóg – człowiek, zagubienie człowieka w świecie, ambiwalencje (przeciwieństwa) jego natury, niepokój, przemijanie i czas. Aby wyrazić te uczucia, epoka wypracowała nowe, charakterystyczne dla niej środki artystyczne.

WIERSZ

Daniel Naborowski - Krótka żywota

*Godzina za godziną niepojęcie chodzi:
był przodek, byłeś ty sam, potomek się rodzi.
Krótka rozprawa: jutro, coś dziś jest, nie będziesz,
a żeś był – nieboszczyka imienia nabędziesz.
Dźwięk, cień, dym, wiatr, błysk, głos, punkt – żywot ludzki słynie,
słońce więcej nie wschodzi to, które raz minie;
kołem niehamowanym lotny czas uchodzi,
z którego spadł niejeden, co na starość godzi.
Wtenczas, kiedy ty myślisz, jużes był, nieboże;
między śmiercią, rodzeniem był nasz ledwie może
nazwan być czwartą częścią mgnienia: wielom była
kolebka grobem, wielom matka ich mogiła.*

Jest to wiersz bardzo charakterystyczny dla epoki baroku. Posługuje się typowymi barokowymi „chwytami” i środkami artystycznymi. Nurty poezji siedemnastowiecznej określane są różnymi nazwami, co potęguje to problem ze znalezieniem jednego konkretnego określenia dla typu poezji, jaką reprezentuje *Krótka żywota*. Możemy zaliczyć go do manieryzmu (doskonałość formy i techniki dzieł) bądź poezji metafizycznej. Charakterystyczny dla baroku jest temat wiersza (śmierć i przemijanie), concept (szybko nasuwający się pomysł) oraz logicznie uporządkowana, bardzo zdyscyplinowana struktura.

Tytuł

Tytuł odsyła do **toposu vanitas** (przemijalności), uświadamia marność ludzkiego życia na ziemi i sugeruje, że warto pomyśleć o życiu wiecznym. To podobna przestroga do tej, którą spotkaliśmy w myśli średniowiecznej. Zwróćmy uwagę na to, że krótkość i znikomość ludzkiego życia fascynowała również filozofów baroku.

Interpretacja

- Interpretatorzy twórczości Daniela Naborowskiego często zwracają uwagę na to, że obsesją poety był czas, jego nieubłagany upływ... Każda godzina zbliża nas do śmierci. A zatem klepsydra czy zegar są wrogami człowieka...
- „Przodek” – ktoś przed nami, my sami, a po nas „potomek” – tak szybko upływa czas. Pokolenia mijają bardzo szybko.
- Poeta, zupełnie jak średniowieczni twórcy, podkreśla nieuchronność śmierci, przed którą nie ma ucieczki.
- To najśłynniejszy wers tego wiersza, a zarazem jedna z najbardziej znanych barokowych definicji życia ludzkiego, kondycji człowieka. Te słowa większość z nas chyba zna na pamięć – nawet mimowolnie. Podobnie jak charakterystykę człowieka według Sępa-Szarzyńskiego: „wąty, niebaczny, rozdwojony w sobie”. Na czym polega mistrzostwo tego wyliczenia? Otóż poeta zgromadził tu symbole ulotności, nietrwałości, znikomości... Takie, które trudno zmierzyć, zważyć, których nie da się dotknąć... Są to: dźwięk, cień, dym, wiatr, błysk, głos i punkt. Krótkość ludzkiego życia została podkreślona poprzez formę wybranych przez poetę słów – wszystkie one są jednosylabowe. W ogóle język wiersza powinien nas zadziwić! Jest zaskakująco współczesny, zrozumiały i ascetyczny – bez barokowego przepychu figur retorycznych. To elegancki, ascetyczny utwór.
- Czas ukazany jest jako bardzo, wręcz zatrważająco dynamiczny – jest „lotny” i „niepohamowany”. Nasze życie, z czego może nie zdajemy sobie sprawy, ma niezwykle tempo.
- Zestawienie jutro – dziś to typowa barokowa antynomia. W tym wierszu znajdziemy ich o wiele więcej: przodek – potomek, jesteś – byłeś, śmierć – rodzenie (narodziny), jesteś – byłeś, kołyska – grób.
- To, co zawiera się między narodzinami a śmiercią, czyli całe nasze życie, poeta brutalnie, choć pięknie, przyrównuje do czwartej części mgnienia, czyli ulotnej, niezauważalnej chwili.
- Życie ludzkie kończy się często już u zarania... Barokowych poetów fascynowało jednak okrutne zjawisko śmierci nienarodzonych dzieci w łonie matki czy śmierci matek noszących w łonie jeszcze dzieci. Oba zjawiska w owym czasie były dość powszechne. To właśnie w baroku powstawały utwory typu „Płodowi umarłemu w matce żyjącej”.

Kontekst

Tekst Naborowskiego uchodzi za arcydzieło, zatem trudno znaleźć dla niego bezpośredni kontekst, jednak można go rozpatrywać na przykład w związku z podobnymi motywami w średniowieczu. O ile jednak w średniowieczu przemijanie i śmierć były zjawiskami przede wszystkim przerażającymi, o tyle w okresie baroku były głównie przedstawiane jako cechy świata, wobec których należy zająć stanowisko i potraktować je jako rodzaj zagadki. Szkoda tylko, że to zagadka bez rozwiązania.

Uwaga!

Wiersz mówi przede wszystkim o czasie i człowieku. Jednak warto zauważyć, że i obraz kosmosu można w nim dostrzec: „kołem niehamowanym lotny czas uchodzi” – wszystko jest w ruchu, wiruje, przemieszcza się, znika, pojawia się na nowo, aby przepaść gdzieś w odmętach niepamięci i nieświadomości... Taki obraz wszechświata pojawia się nader często w literaturze barokowej.

Zapamiętaj!

- **Poezja metafizyczna** – to poezja podejmująca trudne, filozoficzne tematy w skomplikowanej, niezwyklej formie. Ukazuje zawilość i tajemniczość świata, cechuje ją występowanie bogactwa środków stylistycznych oraz konceptu,
- **Daniel Naborowski** uznawany jest za wyjątkowo dobrze wykształconego artystę. Studiował aż 12 lat – w kraju i zagranicą. Znakomicie znał języki obce – włoski, francuski, niemiecki, łacinę i grekę. Wyznania był kalwińskiego. Za życia znany był bardziej jako dyplomata i lekarz, zaś poezją zajmował się tylko okazjonalnie; nigdy nie była ona drukowana i przetrwała do naszych czasów w rękopisach.
- **Motyw vanitas**
Nazwa wywodzi się od fragmentu z biblijnej *Księgi Koheleta*, upowszechnionego w łacińskiej wersji: „Vanitas vanitatum et omnia vanitas”, co znaczy „Marność nad marnościami i wszystko marność”. Topos marności, czyli topos vanitas odnosi się do różnych artystycznych obrazów prezentujących kruchość i marność ludzkiego istnienia. Motyw szczególnie popularny w baroku, wcześniej – w średniowieczu.

Zapamiętaj!

Krótkość żywota – to bardzo ważny wiersz – refleksja filozoficzna nad kruchością ludzkiego życia i bezlitosnym upływem czasu. Barokowi poeci chętnie podkreślali, że każdy przeżyty dzień, ba, nawet godzina czy minuta, coraz bardziej zbliżają nas do trumny. Aby zobrazować charakter naszej egzystencji, przywołuje: dźwięk, cień, dym, wiatr czy punkt – każde z nich to zjawisko abstrakcyjne i trudne do uchwycenia. I takie właśnie jest nasze życie. Poeta w ogóle zafascynowany był zjawiskiem cienia – jeden

z jego wierszy zatytułowany po prostu Cień, poświęcony jest niezwykłości tego pozornie niegodnego uwagi zjawiska.

PYTANIA DO TEKSTU:

1. Wymień tworców baroku.

.....
.....

2. Napisz jakie były ulubione tematy poetów baroku.

.....
.....
.....
.....
.....

3. Wyjaśnij tytuł wiersza - Krótkość żywota.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

4. Na podstawie powyższych informacji postaraj się zinterpretować wiersz swoimi słowami – patrz rozdział INTERPRETACJA.

.....
.....
.....
.....

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

TRUDNE WYRAZY:

- *Poezja metafizyczna*

.....
.....
.....
.....
.....

- *Motyw vanitas*

.....
.....
.....
.....
.....

Dokoncz zdanie: "**Krótkość żywota**" to bardzo ważny wiersz, ponieważ

.....
.....
.....
.....
.....

5. Na podstawie poznanych wiadomości o baroku uzupełnij krzyżówkę, pamiętaj aby pytania były związane z barokiem.

B
A
R
O
K

Pytania do krzyżówki:

1.
2.
3.
4.
5.

Powodzenia ☺